

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisuja

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Tolonen, T. 2021. Muotokuva on osa oppilaitoksen historiaa. Oamk Journal 52/2021. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2021092246926>

Muotokuva on osa oppilaitoksen historiaa

23.9.2021 - Tolonen Tiina

Muotokuva on kuvataiteen laji, joka herättää usein runsaasti keskustelua. Muotokuvien maalauttamisen tarpeellisuudesta on käyty keskustelua maailmalla jo vuosikymmeniä, mutta siitä huolimatta niitä tilataan ja toteutetaan edelleen. Oulun ammattikorkeakoulun taidekokoelmassa on hienoja muotokuvia, joiden taakse kätkeytyy mielenkiintoisia tarinoita. Ne ovat osa sitä historiallista polkua, jota on kuljettu ennen ammattikorkeakoulun syntyä.

Oulun ammattikorkeakoulun (Oamk) taidekokoelma sisältää useita muotokuvia. Kokoelmassa on ikuistettuna sekä Oamkin että Oamkia edeltäneiden oppilaitosten entisiä yksikönjohtajia, apulaisrehtoreita ja rehtoreita valokuvina sekä maalauksina. Muotokuvat kertovat näiden oppilaitosten historiasta sekä siitä, minkälainen matka on kuljettu noin sadan vuoden aikana ennen väliaikaisen ja myöhemmin vakinaistetun ammattikorkeakoulun muotoutumista. Osa muotokuvista on tällä hetkellä ripustettuna Linnanmaan kampuksella ja osa Kontinkankaan kampuksella, muutama vielä odottaa paikkansa löytymistä taidelainaamon tiloissa.

Muotokuva on yksi kuvataiteen lajityyppi ja se voi olla esimerkiksi edustusmuotokuva, hallitsijamuotokuva tai virallinen muotokuva. Muotokuvalla tavoitellaan yleensä henkilön näköisyyttä tai muuta luonteenomaisuutta ja se liitetään erityisesti tilausmuotokuvan ominaisuudeksi. Sitä pidetään jännitteisenä taiteen lajina, sillä usein kuulee keskusteltavan lopputuloksen onnistumisesta etenkin näköisyyden suhteen. Meistä jokainen luo muotokuvan uudelleen sitä katsoessaan, varsinkin jos meillä on olemassa jonkinlainen side sen esittämään henkilöön. Tällöin saatamme nähdä kuvassa helposti jotain sellaista näköisyyttä, jota kukaan muu ei näe.

Tilausmuotokuvat syntyvät aloitteesta

Oamkin taidekokoelman muotokuvamaalaukset ovat tyyllillisesti tilausmuotokuvia. Suomessa tilausmuotokuvat alkoivat yleistyä 1900-luvun taitteessa, kun suuret yritykset sekä pankit ryhtyivät teettämään muotokuvia johtajistaan. Lauri Eriksson määrittelee tilausmuotokuvan seuraavasti: ”Tilausmuotokuva syntyy tilaajan, yleensä tunnetun instituution, yhteisön tai arvovaltaisen tahon aloitteesta.

Muotokuvan kohteena on yhteiskunnallisesti tai yhteisöllisesti tunnustettu henkilö ja muotokuvatilauksen suorittaa tehtävään valittu taiteilija. Tilauksesta voi jäljittää tilaussopimuksen tai muun dokumentin, joka vahvistaa tilauksen.” [1]

Oamkin taidekokoelman muotokuvat ovat peräisin pitkältä ajanjaksolta ja useasta organisaatioista, eikä niiden tilaushistoria ole ollut kirjoittajan tiedossa uusimpia töitä lukuun ottamatta. Teoksesta kertoo hyvin paljon sen tekijä. Niminä taidekokoelman vanhempien muotokuvien tekijät eivät ehkä ole kovinkaan monelle tuttuja, mutta omassa lajissaan he ovat tunnettuja taitelijoita Suomessa.

Mielenkiintoista olisi tietää, kuinka heidät on valittu ne toteuttamaan vai onko kyseessä ollut vain onnekas sattuma? Taidekokoelman teosten tiedot ovat tallennettuna Oamkin ja Oulun yliopiston yhdessä käyttöönsä hankkimaan Kookos-kokoelmatietokantaan, josta tällaista taustatietoa olisi kiinnostavaa löytää sekä tallentaa.

Muotokuvia Kontinkankaalla

Oamkin Kontinkankaan kampuksella ovat entisten Oulun sairaanhoito-oppilaitoksen rehtoreiden **Birgit Nieminen** (1906–2000) (kuva 1) ja **Ines Kuittinen** (1919–2013) muotokuvat. Niissä molemmissa on signeeraus ”S. Jäämeri”. Aika harva tuntee taiteilijan, joka on muotokuvistaan tunnetuksi tullut **Sonja Jäämeri**. Rovaniemellä syntynyt Jäämeri (1910–1988) valmistui Ateneumista kuvaamataidonopettajaksi, mutta erikoistui myöhemmin muotokuvamaalaukseen. [2] Hänen muotokuvamaalauksiaan löytyy myös Helsingin yliopistomuseosta, jossa on kanslereiden, professorien, rehtoreiden, varakanslereiden sekä entisten hallitsijoiden muotokuvia sisältävä Suomen suurin muotokuvakokoelma Galleria Academica.

KUVA 1. Sonja Jäämeri: Rehtori Birgit Nieminen (valokuva: Laure Kurkela/Kookoskokoelmatietokanta)

Pitkän uran Oulussa tehnyt Birgit Nieminen oli uudentyyppisen suomalaisen terveystieteiden koulutuksen uranuurtaja. Hänen kerrotaan olleen rohkea, luova ja itsenäisesti toiminut johtaja, jonka esittämiä uudistuksia vietiin valtakunnallisesti eteenpäin. Ideoita Nieminen oli hakenut Kanadasta, jossa hän Rockefeller-säätiön apurahan turvin opiskeli 1930-luvun lopussa Toronton yliopistossa. [3]

Kontinkankaalta löytyy myös Oulun terveydenhuolto-oppilaitoksen sekä Oulun väliaikaisen ammattikorkeakoulun johtavana rehtorina toimineen **Annikki Lämsän** muotokuva (kuva 2), joka on taiteilija **Paavo Tolosen** (1936–2009)

maalaama. Vapaasta taidekoulusta sekä Suomen taideakatemiasta oppinsa saanut Tolonen toimi Pudasjärvellä kuvaamataidonopettajana ja oli arvostettu taiteilija sekä paikallisesti että valtakunnallisesti. Tolonen maalasi vapaiden muotokuvien lisäksi myös runsaasti tilausmuotokuvia. Hänen teoksiaan löytyy monien taidemuseoiden sekä kaupunkien kokoelmista. Tolosen tunnetuimpia teoksia ovat Pudasjärven, Puolangan ja Simon seurakuntien alttaritaulut. [4]

KUVA 2. Paavo Tolonen: Annikki Lämsä (valokuva: Laure Kurkela/Kookos-kokoelmatietokanta)

Kontinkankaan kampuksen muotokuvista ehdottomasti kiinnostavin on kuitenkin itseoppineen oululaistaiteilija **Aatto Hukkasen** tuntematonta, mahdollisesti sairaanhoitajarta esittävä maalaus (kuva 3). Aatto Hukkanen (1918–1988), joka oli aktiivinen kannanottaja oululaisessa taide-elämässä, työskenteli erilaisissa vaihtelevissa tehtävissä satamassa ja rakennuksilla ennen ryhtymistään taiteilijaksi vuoden 1950 tienoilla. Hukkanen piti kauniiden naisten maalaamisesta, ja hän nimitti itseään Oulun suurimmaksi tyttökauppiaaksi, koska myös myi maalaamiaan teoksia. Alla olevassa Hukkasen maalauksessa näkyy selvästi hänen ihailemansa taiteilija Paul Gauguinin vaikutus. [5]

KUVA 3. Aatto Hukkasen maalaus (valokuva: Laure Kurkela/Kookos-kokoelmatietokanta)

Muotokuvia Linnanmaan kampuksella

Suurin osa Oamkin taidekokoelman muotokuvista on peräisin Oulun teknillisestä oppilaitoksesta, jonka pitkän historian aikana niitä kertyi runsaasti. Vanhin niistä on valokuva **Elias Rosengrenistä**, joka oli Oulun alemman teknillisen koulun/Oulun teollisuuskoulun johtajana vuosina 1894–1909. Muotokuvissa on myös maalauksia, ja ne ovat suurelta osin taiteilija **Mikko Asunnan** (1909–1992) maalaamia. Jyväskylän läheltä Petäjävedeltä kotoisin ollut Asunta toimi Oulun Lyseossa kuvaamataidon opettajana vuosina 1935–1953. Asunnan muotokuvia on Oamkin kokoelman lisäksi Oulussa juuri Lyseossa, hän teki öljymaalaukset rehtoreista **Oskari Inkala** (1966) ja **Matti Rossi** (1976). [6]

Kuvassa 4 olevassa Mikko Asunnan maalauksessa on Oulun teollisuuskoulun rehtorina vuosina 1927–1948 toiminut **Kaarlo Junnelius**, joka urallaan ehti lisäksi toimia Oulun vt. kaupunginjohtajana vuosina 1930–1931. [7]

KUVA 4. Mikko Asunta: Kaarlo Junnelius (valokuva: Laure Kurkela/Kookos-kokoelmatietokanta)

Tuoreimmat teokset muotokuvakokoelmassa ovat rehtoreiden **Lauri Lantto** sekä **Jouko Paaso** muotokuvat (kuva 5). Lantto jäi eläkkeelle rehtorin tehtävästä 1.9.2009 ja rehtori, toimitusjohtaja Paaso puolestaan 1.7.2021. Heidän muotokuvansa maalannut oululainen **Raimo Törhönen** on taiteilija, jonka teoksia moni on ehkä tietämättään ihastellut. Osoitteessa Koskelantie 66 olevan kerrostalon seinästä löytyy samanniminen Törhösen toteuttama koiraa ja punaista palloa esittävä muraali, joka on Pohjois-Pohjanmaan Kulttuurirahaston tekemä lahjoitus Oulun kaupungille. Kontinkankaan hyvinvointikeskuksesta löytyy puolestaan Oulun taidemuseon prosenttitaidehankintoihin kuuluva Törhösen pienikokoisempi muraali, joka on nimeltään Ajokoiravärioppi.

KUVA 5. Raimo Törhönen: Lauri Lantto (vasemmalla) ja Jouko Paaso (oikealla) (valokuva: Tiina Tolonen)

Entisten rehtoreiden muotokuvissa on nähtävissä heidän persoonaansa myös rehtorin työn ulkopuolella. Lauri Lanton muotokuvassa seisoo miettelias fysiikan tutkija ja Jouko Paason muotokuvasta on helppo päätellä, mistä hänet varmasti vapaa-aikanaan löytää.

Muotokuvakokoelman tulevaisuus

Turun yliopiston taidehistorian professori Tutta Palin kirjoittaa teoksessaan Modernin muotokuvan merkit, että muotokuva on kuvataiteen lajina ollut kriisissä sitä saakka, kun valokuvaus keksittiin Ranskassa 1830-luvulla. [8]

Muotokuvataide on myös julistettu kuolleeksi useita kertoja, mutta siitä huolimatta näemme jatkuvasti uudenlaisia esityksiä aiheesta. Suomalaisia erityisesti hämmäntäneitä teoksia ovat olleet muun muassa Rafael Wardin muotokuva presidentti **Tarja Halosesta** sekä sadan taiteilijan yhteisteoksena koostettu presidentti **Sauli Niinistön** muotokuva.

Rehtori Paason muotokuvan julkistamistilaisuudessa Raimo Törhönen totesi, että on hienoa, kuinka Oulun ammattikorkeakoulu on jatkanut olemassa olevaa muotokuvaperinnettä. Muotokuvien teettäminen on ollut tietoinen valinta aikana,

jolloin valokuvan ottaminen olisi ollut helppo ja nopea keino ikuistaa eläkkeelle siirtyjä.

Kun seuraavan kerran Oulun ammattikorkeakoulussa tilataan muotokuvaa rehtorista, vaihtoehtona todennäköisesti tulee olemaan jo myös jotain muuta kuin perinteinen maalattu muotokuva. Tuleekohan muotokuva suorittamaan digiloikan?

Tolonen Tiina, informaatikko

Oulun yliopiston kirjasto, julkaisupalvelut

Lähteet

[1] Eriksson, L. 2019. Muotokuvan anatomia. Tilausmuotokuvan muuttuva luonne vuosina 1990–2018. Helsingin yliopisto. Opinnäytetyö. Hakupäivä 31.8.2021.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201912194219>

[2] Kervinen, A. 2017. Elli Saurio – sopiva ja pätevä johtajaksi. Hakupäivä 31.8.2021. <https://www.naistenaani.fi/elli-saurio-sopiva-ja-pateva-johtajaksi/>

[3] Huhtela, P. 2009. Sairaanhoidajien koulutuksen suunnittelu ja toteutus Suomessa vuosina 1945–1957. Terveystieteiden tutkimuskeskus – portti uusille ideoille. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Hakupäivä 31.8.2021.

<http://urn.fi/urn:isbn:9789514293221>

[4] Paavo Tolosen säätiö. 2013. Hakupäivä 31.8.2021.

<http://www.paavotolosensaatio.fi/paavo-tolonen>

[5] Marjamaa, R. & Rynänen, L. 2013. Oulun Taiteilijaseura -63 ry:n historiikki. Hakupäivä 2.9.2021.

https://issuu.com/ouluntaiteilijaseura/docs/ots_historiikki_epub/28

[6] Museo- ja tiedekeskus Luuppi. 2021. Oulun Lyseon lukion taideteoksia evakkoon. Blogi 1.2.2021. Hakupäivä 2.9.2021.

<https://blogi.oulunluuppi.fi/2021/02/01/oulun-lyseon-lukion-taideteoksia-evakkoon/>

[7] Kaarlo Junnelius. Hakupäivä 2.9.2021.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Kaarlo_Junnelius

[8] Palin, T. 2007. Modernin muotokuvan merkit. Kuvia 1800- ja 1900-luvuilta taidekoti Kirpilässä. Taidekoti Kirpilän julkaisuja 4. Suomen kulttuurirahasto, Helsinki.

Lisäys 24.9.2021: Mikko Asunnan syntymä- ja kuolinvuosi

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 52/2021

Julkaisuvuosi: 2021

Tekijätiedot: Tolonen Tiina

Oikeudet: CC BY-SA 4.0

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2021092246926>

Tiivistelmä: Oulun ammattikorkeakoulun taidekokoelma sisältää useita muotokuvia, jotka esittävät sekä Oamkin että sitä edeltäneiden oppilaitosten johtoa. Kuvien esittämät henkilöt ovat jääneet oppilaitoksen historiaan toisin kuin taiteilijat, jotka ovat maalauksia toteuttaneet. Nyt kun Linnanmaan kampukselle muuton jälkeen taidekokoelma on ripustettu uudestaan ovat useat teokset, kuten nämä muotokuvat, aikaisempaa paremmin esillä. Tästä syystä on aiheellista tuoda esille myös tekijöitä teosten taustalla, sillä kokoelmassa on usean nimekkään suomalaisen muotokuvamaalarin teoksia. Artikkelissa esitellään muutamia taiteilijoita sekä heidän teoksiaan Linnanmaan ja Kontinkankaan kampukselta.